

Rentmeesters in multicultiland

Het CDA stelt een sober integratiebeleid voor waarbij soevereiniteit in eigen kring een leidend beginsel is. Dit kan de integratie echter juist op het spel zetten.

H.P. van Dalen*

De multiculturele samenleving is voor menig politicus een nachtmerrie. Zo ook voor de opstellers van het CDA-programma *Betrokken samenleving, betrouwbare overheid*. De multiculturele samenleving wordt daarin niet uitdrukkelijk bij naam genoemd, maar eerder was fractieleider Balkenende in een lezing voor de oudere jongeren van het CDA daar duidelijk genoeg over: “*multiculturaliteit als zodanig [is] ontoereikend om te kunnen dienen als basis voor integratie.*”¹ Over het immigratie- en asielbeleid heeft het CDA geen onaardige zaken te melden, maar over de integratie lijkt bij het CDA de kous af als men de cursus ‘inburgering’ heeft afgelegd. Erg betrokken komt dat niet over. Een cruciaal en ontbrekend punt in het integratiebetoog van de rentmeesters is: waar houdt de verantwoordelijkheid van het individu precies op en waar begint die van de overheid als het om integratie gaat. Voor ik verder oordeel, zal ik eerst in kort bestek het CDA-programma samenvatten op het terrein van immigratie en integratie.

De visie van de rentmeester

Het CDA-programma is kort maar krachtig over nieuwkomers:

“*Nederland is geen economisch immigratieland*”, waarmee zij aangeven dat de vergrijzing van de Nederlandse bevolking geen valide argument is om actief arbeidsmigranten toe te laten tot de arbeidsmarkt. Met dit standpunt gaan zij in tegen alle goedbedoelende plannenmakers die dit argument keer op keer opvoeren en ik geef ze geen ongelijk².

Op het terrein van asielbeleid vertelt het CDA niet veel schokkends. Het uitgangspunt is om internationale verdragen na te leven en te respecteren en natuurlijk moeten alleen asielzoekers toe worden gelaten die daar recht op hebben. Wie uitgeprocedeerd is moet ook echt het land uit. Tja, probeer het daar maar eens oneens over te zijn.

Nee, het echt ‘vernieuwende’ element gaat schuil achter het kopje ‘Integratie en inburgering’. Inburgering is niet langer een verplichting tot inspanning, maar tot resultaat, met als beloning een verblijfsvergunning. Nieuwkomers dienen allereerst Nederlands te leren spreken en inzicht op te bouwen van de Nederlandse samenleving. Nederlanders op hun beurt moeten de nieuwkomers de kans en ruimte geven om op eigen wijze, binnen de normen en waarden van de Nederlandse rechtsstaat, in te burgeren. Inburgering zou zelfs in het land van herkomst kunnen beginnen. Een belangrijke rol in het integratieproces is weggelegd voor de zogenaamde ‘zelforganisaties’, omdat die “*een brug kunnen slaan tussen verschillende culturen*”. En door die soevereiniteit in de eigen kring van allochtonen te stimuleren vindt op effectieve wijze integratie plaats. De vraag is natuurlijk of dat wel klopt.

De verzuilde nachtmerrie

De grote angst van het CDA is dat Nederland door haar openheid en tolerantie de grondbeginselen

van ‘onze’ samenleving op het spel zet. De verzuilde droom van soevereine groepen, die dankzij een gemeenschappelijk waarden- en normenpatroon samen kunnen leven, kan door een te grote tolerantie ontaarden in een verzuilde nachtmerrie. Met de integratie legt het CDA de vinger op de zere plek. De vervolgvraag is natuurlijk hoe je met al die verschillende culturen overweg gaat. Het antwoord van het CDA luidt: “*Integratie en samenleven kunnen alleen vorm krijgen vanuit aanvaarding van de uitgangspunten van de Nederlandse rechtsstaat en aanpassing aan wezenlijke onderdelen van de Nederlandse cultuur.*”

Kort gezegd is mijn kritiek dat het voorstel voor inburgering een noodzakelijke, doch niet een voldoende voorwaarde is voor integratie. Nederlands spreken en kennis van Nederlandse grondbeginselen klinkt aardig, maar het is papieren kennis die nog moet worden toegepast en dit toepassen gebeurt pas wanneer men relaties aangaat, in de buurt, op het werk, op school. De betrokken samenleving houdt op bij de inburgering-cursus en daarna mogen de zelforganisaties de achterstanden proberen weg te werken. Er zijn twee redenen om te twijfelen aan deze benadering van het integratievraagstuk.

Soevereiniteit

De eerste reden heeft te maken met het basisprincipe van de soevereiniteit in eigen kring als basis voor integratie. Door sterk in te zetten op deze soevereiniteit van

1. J.P. Balkenende, *De fundamenten van de Nederlandse samenleving*, lezing op 24 januari 2002 voor de dertigers van het CDA.

2. H.P. van Dalen en D. Broeders, Katheder-socialisten en sociale ingenieurs in migratiezaken, *Socialisme en Democratie*, jrg. 59, blz. 56-65, 2002; zie ook J. Hartog, *Nederland immigratieland? Nee!*, in: H. van Dalen en F. Kalshoven (red.), *Meesters van de welvaart*, Balans, Amsterdam, 2002.

* Verbonden aan de WRR te Den Haag en het OCFeB van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

groepen is de kans groot dat integratie langzaam en op ondoelmatige wijze tot stand komt. De reden waarom ik twijfel, heeft te maken met het feit dat men steeds vaker tot de ontdekking komt dat het bieden van gelijke kansen aan verschillende allochtone groepen in de samenleving via compenserende onderwijsinvesteringen negatieve effecten oproept en het tijd wordt om een wijder spectrum aan herverdelingsmogelijkheden te gebruiken wanneer segregatie een hardnekkig fenomeen is³.

De econoom die hier veel zinnigs over te vertellen heeft is John Roemer⁴. In een notendop is zijn theorie dat gelijkheid van kansen betekent dat de verdeling van individuele uitkomsten afhankelijk moet zijn van variabelen waar men persoonlijk verantwoordelijk voor is en niet van maatschappelijke omstandigheden en beleid die buiten het bereik van de persoon in kwestie ligt. Een ongelijke inkomensverdeling als eindresultaat is in deze opvatting geen slechte zaak zolang deze maar het resultaat is van verschillen in inspanning. Dit simpele principe heeft verstrekkende gevolgen omdat het 'lidmaatschap' van een groep net zo goed als inkomen of vermogen een object van herverdeling kan zijn als men de gelijkheid van kansen echt wil realiseren⁵. Kinderen kunnen bijvoorbeeld niet verantwoordelijk worden gehouden voor de kwaliteit van een zwarte school waar zij onderwijs krijgen of de buurt waarin zij wonen. Derhalve kunnen ze ook niet verantwoordelijk worden gehouden voor de

groepseffecten die daarvan uitgaan. De kosten om een gelijkheid van kansen te bewerkstelligen kan soms het beste bereikt worden door een herverdeling van groeplidmaatschappen. Als verbetering van de schoolkwaliteit slechts verwaarloosbare effecten heeft op individuele arbeidsmarktuitkomsten, en de empirie lijkt dit te suggereren⁶, dan zijn er efficiëntere wijzen om de arbeidsmarkt kansen te verbeteren. Het alsmaar pompen van geld in zwarte scholen heeft dan weinig zin en men kan beter overgaan tot bijvoorbeeld het hanteren van quota, of het verplaatsen van leerlingen. Natuurlijk stuiten dit soort zaken tegen de borst van een rechtgeaarde econoom omdat de keuzevrijheid hier op het spel staat. En de grote uitdaging voor de toekomst is om instrumenten en spelregels te bedenken waarbij op vrijwillige basis lidmaatschappen gekozen worden die integratie kunnen bevorderen.

Zelforganisaties

Een tweede bezwaar tegen het CDA-programa is om de inburgering vooral aan de zelforganisaties over te laten. Het geloof in de kracht van 'zelforganisaties' is echter een strategie die met evenveel gemak juist het tegendeel kan bereiken van wat het CDA wil, omdat migrantenorganisaties vooral de eigen taal en cultuur benadrukken en volgens ingewijden zelfs verstrikt zitten in subsidiecultuur die deze ruis nog eens versterkt. Het klinkt heel aardig, maar net als met het eerdere inzicht dat het soms doelmatiger is om integratie te bewerkstelligen door lidmaatschapsbanden te herordenen, zo kan men toch maar het beste afzien van de inschakeling van zelforganisaties. Natuurlijk heeft het CDA een eis gesteld aan de aard van de organisaties ("mits de organisaties op integratie en inburgering in Nederland zijn gericht"), maar die eis valt zo makkelijk te omzeilen dat zelforganisaties nog steeds naar binnen gekeerd blijven.

Conclusie

Het integratievraagstuk is een hoofdpijndossier voor zowel politici als economen. Het roept allerlei ethische kwesties op – moet bijvoorbeeld de keuzevrijheid van scholen en bedrijven ten alle tijden bewaard blijven? – en het toont de grenzen van de economische wetenschap. Integratie vraagt van economen een aanzienlijk andere benadering, inzichten uit de sociologie en antropologie zijn daarbij bijna onontbeerlijk. De afgelopen dertig jaar hebben economen zich niet of nauwelijks bemoeid hebben met dit vraagstuk en gezien de praktische inslag van economen wordt dat hoog tijd. Vooralsnog moeten er onder grote onzekerheid beslissingen worden genomen omdat de kennis over integratie mager is en de komende tijd vraagt dan ook in eerste instantie een zekere experimenteerlust in het ontwerpen en kritisch volgen van integratieplannen in wonen, werken en onderwijs.

De noodzaak van bemoeienis wordt ook duidelijk als je het programma van het CDA leest waar toch een aantal blinde vlekken in zitten. Ten aanzien van immigratie en integratie worden standpunten ingenomen die kortweg gekarakteriseerd kunnen worden als noodzakelijke voorwaarden voor een migratie- en integratiebeleid. Als je de inschakeling van zelforganisaties en het voorbereiden van integratie in het land van herkomst wegdenkt, dan lijkt het CDA zelfs behept met een redelijke dosis 'gezond verstand'. Maar ik betwijfel ten zeerste of ze voldoende zijn voor een snelle integratie. De keuzes die nog gemaakt moeten worden zijn veel pijnlijker en ethisch veel moeilijker dan de voorstellen die nu gedaan zijn. De mantra's van het CDA werkten goed in het land van de verzuilde dromen, het valt zeer te betwijfelen of ze nog werken in het land van de verzuilde nachtmerries.

Harry van Dalen

3. J.R. Betts en J. Roemer, *Equalizing educational opportunity through educational finance reform*, working paper, UC Davis, 1999.
4. Zie J.E. Roemer, *Equality of opportunity: a progress report*, *Social Choice and Welfare*, 2002, blz. 455-471.
5. S.N. Durlauf, *The memberships theory of inequality: ideas and implications*, in E.S. Brezis en P. Temin (red.), *Elites, minorities and economic growth*, Elsevier, Amsterdam, 1999.
6. J. Heckman, A. Layne-Farrar en P. Todd, *Does measured school quality really matter?*, in: G. Burtless (red.), *Does money matter?*, Brookings, Washington, 1996.